

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 68 Fylke: Hedmark.
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Tynset.
 Emne: Bålbrenning. Bygdelag: "
 Oppskr. av: Iver Eide. Gard:
 (adresse): Tolga G.nr. Br.nr.

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
 Gbr. og smed Jon Hugudal, Tynset er hjemmelsmann. 73 år.

SVAR

Navn.

- 1: Rauke og eller bål.
 2: En rauke er det tilfeldige bål, som brennes når det behøves, men den faste, f eks Jonsokbålet har gjerne navnet Bål. Det er kanskje fordi det er større og brukes i festanledning.

- 3: Som nevnt ovenfor, er ett jonsok-bål en stor og nærmest forseggjort varme i festanledning, og har derfor da navnet bål.

Tiden.

- 4: Dette vet ikke hjemmelsmannen av, unntatt at det gjerne i julehelgen var stor og god varme på peisene i alle hjem.

- 5: Er helt ukjent.

- 6: 7: Nei.

- 8: a Jonsokbål har vært alminnelig kjent og brukt.
 d Olsokbål har - særlig i den senere tid, også vært brukt.

- 9: Ikke da, men på setrene var det i den eldre tid, da dyra for det meste lå i "trø" om natta, fordi de eldste setrer ikke hadde fjøs - holdt man ett bål vedlike for å spare dyra for insektene.

- 10: Ingen visse dager. Se ellers sp 9
- 11: Jonsokbål tentes altså kvelden før jonsokdagen og det var da gjerne fest, dans og sang - i heletatt samling av både gamle og unge.
- 12: Det var - og er - ingen viss tid for bålbreningen. Man tenner når det samles og brenner så lenge man har noe tilfang samlet.
- 13: Se ovenfor.

Stedet.

- 14: Gjerne faste steder for jonsok og olsokbål. Det kan ofte være ett tilfeldig sted, men det velges da helst ett utsiktsted, slik at man både ser og kan sees, og det er i senere tid gjerne brukt en danseplan eller platt, hvis man ikke bruker tomta ved samfundshuset.
- 15: Ja, det blir helst samme sted.
- 16: Nei.
- 17: Som ovenfor nevnt brentes bål for dyra i trø, eller kve. Dette skjedde ikke bare for insektplagen, men også ofte for å holde rovdyr vekk fra buskåpen. "Trøa" var derfor en fast og meget brukt bålplass.

Bålets stell.

- 18: Dette er høyst tilfeldig og ingen bestemt person.
- 19: Hvemsomhelst kan være med på det.
- 20: Ja, gjerne det. Men de får ikke være alene om varmen.
- 21: Det var i 90 - 90 åra ungdomslagene ble stiftet og de var da de selvfølgelige arrangører.
- 22: Det er ukjent.

"Hvordan bygget.

- 23: Hvis landskapet kunne være slik at det var fare for skogbrann, kunne ett vist underbygg brukes, men ellers ikke. Det bruktes bare stein og ingen særlig formel.
- 24: All slags rusk og rask, kvist, lyng og mose o l og hadde man en tom tjærekopp var den velkommen.
- 25: Nei. Aldri.

Bål emner.

- 26: Nei, ikke her.
- 27: På den måte at alle fikk i oppdrag å sanke i hop brennbare saker.
- 28: Det var ikke regnet for folkeskikk det.
- 29 - 30: Det som ikke forekom hadde heller ikke noe navn, og det finnes ingen tradisjon heller.
- Bålets størrelse m v.
- 31: Det finnes ingen bestemmelser om det, men der det var fest, der hadde man gjerne store bål.
- 32: Å ja, det kunne nokk dra opp til kapplek om den ting, men det var ikke alminnelig.
- 33: Nei tvertimot. Det skulle helst ryke, for det var røken som vistes utover landskapet.
- 34: For å få mest mulig røk, ble det brukt mose og torv, eller også grønt barvirke. Det ga veldige røksøyler.
- 35: Det ble gnister nokk av rå brensel, men det var ikke om å gjøre å få gnistene.

Festen.

- 40: Den ble kalt jonsok eller sankthanslek.
- 41: I den eldre tia var den ordnet til for alle - både gammel og ung- men den gikk med ungdomslagene over til å bli en ret og slet dansefest for ungdommen, og der ble da de eldre borte.
- 42: Nei, bare så lenge det passet.
- 43: Nei, det var ingen slags bevertning ved bålene, men det kunne jo være at karfolka hadde en større eller mindre sangfugl og/eller klunker på bakfickan.
- 44: Man danset aldri omkring bålet, det gikk for seg utenom - gjerne på en låve eller ett ungdomshus.
- 45: Nei.
- 46: Nei.
- 47: Atter nei.
- 48: Det var for en tid siden spørsmål fra N E G om halmbrenning i julen, eller etter jul. Dette ble besvart med at man kjendte ikke noe slikt. I midlertid er det støtt på ett ordtak her i bygda som kunne tyde om at det engang i meget gammel tid har eksistert noe i den retning. Det heter nemlig om traktering i jula, at det gjeller "litte å bårå jula ut" d v s ingen måtte gå utraktert fra en heim i jula. Kanskje dette kan ha sammenheng med å bære ut julhalm, eller noe slikt. Det anføres derfor her.

Skikk i dag.

- 49: Stort sett er det vel den oppfatning i dag, at dette med bål er en gammel skikk som gjerne kan oppretholdes. Noe annet ligger det neppe i det.
- 50: Ja, man kan si det. Av og til har det jo vært mindre av det, men i det senere er det påtage-

lig blitt mer - særlig da jonsokk-brenningen.

51:

Når det i senere år er blitt mer av det, kan neppe årsaken være annet enn at det nåomstunder er større trang til selskapielig samvær, at det er mere dans og større behov for det man kaller moro, enn det kunne være i eldre tid.

Det er jo også slik at nå er det mere fritid og følgelig mere behov for å fylle fritiden. Noen annen grunn kan ikke tenkes.